

Self-Esteem and Self-Efficacy Perception for Music Talent in Children participating and not participating in Music Activities

Duygu PİJİ KÜÇÜK*

ABSTRACT: The purpose of this study is to determine whether there is a significant difference between self-efficacy and the levels of self-esteem of the students who attend extracurricular musical activities in primary schools and those who do not. Another purpose of the research is to find out whether there is any significant relationship between self-esteem and self-efficacy in musical talent. The research group is composed of 77 students studying in the fifth, sixth, seventh and eighth grades of private primary schools. Data were collected using the Self-Efficacy In Musical Talent Scale, Coopersmith Self-Esteem Inventory and Personal Information Form. According to data obtained, a significant difference was found in favor of the students attending extracurricular musical activities between the self-efficacy and levels of self-esteem of the students who attend extracurricular musical activities in primary schools and those who do not. Furthermore, it was confirmed that there is a positive, significant relationship between self-esteem and self-efficacy in musical talent.

Keywords: Music education, self-efficacy, self-esteem, musical activities, instrument education.

SUMMARY

Purpose and significance: Music education aims to shape childrens' musical talents and to integrate music into a child's life while ensuring the social, emotional and physical development of the child. Today, aspects of focus in the curriculum of primary school music courses, such as esthetical development, expression of emotions and opinions, improving creativity, ensuring individual and social communication and developing personality and self-confidence cannot be fully realized due to the deficiencies in the field of music education, as it is in all fields. Therefore, musical activities organized outside the scope of the music courses are needed. Extracurricular musical activities include instrument practice, participation in the school choir or being a member of an instrumental band formed within the school. In this study, it is aimed to find out the level of belief in childrens' musical talents and the self-esteem of children who take part in the school orchestra and those who do not. Based on this idea, it was the aim to detect whether there is a significant difference between the self-efficacy and levels of self-esteem of the students who attend extracurricular musical activities in primary schools and the ones who do not, as well as determining whether there is any significant relationship between self-esteem and self-efficacy in musical talent.

Methods: The survey method was used in the study. The dependent variables of the study are self-esteem and self-efficacy in musical talent. The research group is composed of 77 students studying in the fifth, sixth, seventh and eighth grades at TED Istanbul College (n=32) and Şişli Terakki Private Primary School (n=45). Data of the study were collected using the Self-Efficacy In Musical Talent Scale, the Coopersmith Self-Esteem Inventory and Personal Information Form.

Results: In the study, as a result of the *t*-test conducted in order to determine the difference between the students' scores of self-efficacy in musical talent and depending on their participation in the school orchestra, formed within the scope of the musical activities, it was found that there is a .01 level of

* Dr., Marmara University, The Faculty of Education, Department of Fine Arts Education, Department of Music Teacher, Müzik İstanbul. duygupiji@yahoo.com , duygupiji@marmara.edu.tr

significant difference in the students' scores of self-efficacy in musical talent who take place in the school orchestra and who do not, in favor of the former group. Additionally, the results of the *t*-test performed for the purpose of determining the difference between self-esteem scores depending on students' participation in the school orchestra, formed within the scope of musical activities, demonstrated that there is a .001 level of significant difference between the self-esteem scores of students who participate in the musical activities and those who do not in favor of the participating ones. Another finding obtained from the study is that there is a .001 level of significant difference between students' scores of self-efficacy in musical talent and self-esteem.

Discussion and conclusion: In the study, the students involved in the musical activities participate in the school orchestra practices for two hours per week. The students who participate in these practices gain various experiences with regards to making music together, polyphonic singing, concert preparations, concert performance and performing in front of a group. The results of the study showed that students who participated in musical activities had higher scores of self-efficacy in musical talent than those of the students who did not take place in such activities. In a study conducted by Bebek (2007), it was found that students who participated in extracurricular musical activities demonstrated the expected changes in musical behavior and in life more compared to the other students. Results obtained in the research are in parallel with the findings of the present study.

In the study, the level of self-esteem of the students who were involved in the school orchestra, which was within the scope of musical activities, showed a positively significant difference in favor of the students participating in the musical activities compared to the level of self-esteem of the students who were not involved in such musical activities. In a study by Kocabaş (2001), strong evidence pointed to the fact that music education had positive effects on students' emotions, beliefs, attitudes, senses and behaviors in the music course, increasing their self-esteem. Barış (2002) examined the level of self-esteem in the high-school students who had music education and who did not and when two groups were compared, it was revealed that as a result of the study, having a music education caused a positively significant difference in students' self-esteem scores. In another study by Deniz and Azeri (2006) with high-school students who had vocational music education and who did not, it was determined that conservatory students had more positive self-esteem than general high school students. Yağışan, Sünbül and Yücalan (2007) examined the self-esteem of students studying with the Music Teacher Education Program and put forth that students' self-esteem was generally distributed positively. In the study by Bebek (2007), it was indicated that music teachers presented positive opinions regarding the personal behavior changes demonstrated by students participating in musical activities. The results of this study are in conformity with the findings in literature. Based on all these observations, it can be said that participation in musical activities causes a positive increases in the level of self-esteem. An individual's participation in musical activities can affect self-fulfillment, self-acceptance and self-esteem in a positive way.

According to the other results of the research, it was determined that there is a positively significant relationship between self-efficacy in musical talent and self-esteem. Since no other study comparing self-efficacy in musical talent and self-esteem were found in literature, there is no finding that can support the results of the present study. Regarding this issue, researchers ascertain that primary school childrens' participation in musical activities and particularly their playing a musical instrument affect the development of self-esteem more clearly and ensure more positive developments in the issues of self-confidence and self-expression (Çilden, 2001; Özmenteş, 2005; Şen, 2006).

Müzik Etkinliklerine Katılan ve Katılmayan Çocuklarda Benlik Saygısı ve Müzik Yeteneğine Yönelik Özyeterlik Algısının İncelenmesi

Duygu PİJİ KÜÇÜK*

ÖZ. Bu araştırmanın amacı, ilköğretim okullarında ders dışı müziksel etkinliklere katılan ve katılmayan öğrencilerin müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algıları ve benlik saygısı düzeyleri arasında fark olup olmadığının belirlenmesidir. Araştırmanın bir diğer amacı ise, benlik saygısı ile müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algısı arasında ilişki olup olmadığının saptanmasıdır. Araştırma, özel ilköğretim okullarının 5., 6., 7. ve 8. sınıflarında öğrenim gören 77 öğrencinin oluşturduğu araştırma grubu üzerinden yürütülmüştür. Araştırmanın verileri Müzik Yeteneğine Yönelik Özyeterlik Ölçeği, Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, ders dışı müziksel etkinliklere katılan ve katılmayan öğrencilerin müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algıları ve benlik saygısı düzeyleri arasında, ders dışı müziksel etkinliklere katılan öğrencilerin lehine olumlu yönde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca, müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algısı ile benlik saygısı arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Müzik eğitimi, özyeterlik algısı, benlik saygısı, müziksel etkinlikler, çalgı eğitimi.

GİRİŞ

Doğru ve tutarlı bir biçimde planlanıp uygulanan müzik eğitiminin, çocukların zekâ gelişimleri, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel becerileri, akademik başarıları, yaratıcılık düzeyleri vb. boyutlar üzerinde olumlu etkiler yarattığı bilinmektedir. Müzik eğitimi, öncelikle müzikal yeteneği geliştirme amacı taşımakta, aynı zamanda da sosyal ve kültürel gelişim için bir araç olmaktadır. Müzik eğitiminin, çocuğun çevresini ve kendisini tanımasında, dolayısıyla çocukta benlik kavramının oluşmasında da payı büyüktür (Eskioğlu, 2003; Çuhadar, 2003; Şen, 2006).

Benlik, kişinin varlığının ve deneyimlerinin bilinçli olarak algılanan bütün yönlerini kapsamaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2008). Benlik saygısı ise, bireyin benlik imgesi ile ideal benliği arasındaki farkı değerlendirmesidir. Bu bağlamda, bireyin kendisini nasıl algıladığı ile olmak istediği benliği arasındaki fark, o bireyin benlik saygısı düzeyini verir. Bu süreçte bireyin bu farkı nasıl değerlendirdiği ve bu farkın onun duygusal dünyasını nasıl etkilediği önemlidir (Pişkin, 2003). Olumsuz değerlendirmeler bireyin kendini değersiz, yetersiz görmesine yol açmakta, böylece düşük benlik saygısı yaratmaktadır. Olumlu değerlendirmeler ise bireyin psikolojik yönden sağlıklı olmasına yol açan yüksek benlik saygısına sahip olmasını sağlamaktadır (Çetin, 2008). Benlik saygısı yüksek bireyler zorluklara göğüs gerebilen, risk almaktan çekinmeyen, olumlu ve olumsuz yönlerinin farkında olarak kendini bir bütün olarak değerlendiren, kendini seven, kendine güvenen, kendisinin saygıya, sevmeye layık olduğuna inanan bireylerdir. Bireyin sevgiyi ve yeteneğini hissetme derecesi, gelecekteki yaşamında onu her alanda etkileyecektir. Aynı zamanda da bireyin sahip olduğu benlik saygısı düzeyi, yaratıcılık yeteneğini ve başarı düzeyini belirlemede önemli bir faktör olmaktadır. Önemli alanlarda bireyin sahip olduğu yüksek yetenek düzeyi, yüksek benlik saygısına öncülük etmektedir. Yetenek ve sosyal onay, benlik saygısını belirleyen en önemli etkenlerdir (Baymur, 1984; Harter, 1993, akt; Doğru ve Peker, 2004).

* Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı, İstanbul. duygupiji@yahoo.com , duygupiji@marmara.edu.tr

Müzik yeteneğinin geliştirilmesi, yüksek benlik saygısının oluşmasını sağlayan unsurlardan biridir. Müzikal yeteneğin eğitimi sürecinde engellemelerden kurtulan birey, baskı altında tuttuğu duygularını açığa vurarak kendini ifade etme fırsatı bulur. Böylece çok yönlü düşünebilen, düşündüklerini rahatça aktarabilen, başkalarının düşüncelerini olduğu gibi benimsemeyen bir kişilik geliştirir (Yağışan, Sünbül, Yücalan, 2007). İyi hazırlanmış bir müzik eğitimi programıyla birey; diğer akademik, kültürel ve sosyal alanlarda daha başarılı olmakta, kendine olan güveni artmakta, yaşamın zevkini ve anlamını, toplumda, dünyada yaşamayı anlamakta, yaratıcılığı, değişik tür aktivite düşünceleri geliştirmekte ve davranışlarında olumlu gelişmeler sağlanmaktadır (Çilden, 2001; Özmenteş, 2005).

Bireye çok küçük yaşlardan itibaren müzik yetenek düzeyi doğrultusunda verilen doğru ve tutarlı bir müzik eğitimi ve uygulanan müzik öğretim yöntemleri çocuğun müziksel gelişimine katkıda bulunur. Genelde bu eğitim, okullarda yapılan müziksel etkinlikler yoluyla sağlanmaktadır. Okullarda yapılan müziksel etkinlikler, ders içi ve ders dışı müziksel etkinlikler olarak ikiye ayrılır. Ders içindeki şarkı söyleme, blokflüt, mandolin vb. çalgılarla ezgiler çalma, öğretmenin sesi ve çalgısıyla yaptığı dinletiler, açıklamalı müzik dinleme saati, ritmik çalışmalar, müzikli dramalar, sınıf içinde düzenlenen çeşitli müzik yarışmaları vb. müziksel etkinliklerdir. Ders dışındaki müziksel etkinlikler ise, okul korosu, okulda çeşitli çalgılarla kurulan orkestralar, folklor ve sosyal kulüp çalışmaları, çalgı kursları, okul koro ve orkestrasının verdiği konserler, opera ve müzikli gösteriler vb. etkinliklerdir (Bebek, 2007). Ders dışında yapılan müziksel etkinliklerin büyük bir bölümünü çalgı eğitimi kapsamaktadır. Çalgı eğitimi, çocuğun kendisini yakından tanıyabilmesi, var olan yeteneklerini anlayabilmesi, eğitim aracılığıyla mevcut becerilerini geliştirip, yeni beceriler elde edebilmesi ve bu sayede kendisini gerçekleştirebilme şansı veren bir uğraş olmasından dolayı müzik eğitiminin önemli bir koludur (Uslu, 2006). Bu bağlamda, aileden sonra çocuk üzerinde en etkili kurumlardan biri olan okullarda, okul koroları, okul çalgı toplulukları gibi ders dışı müzik etkinliklerine sıklıkla yer verilmeli, seçim yapılmadan mümkün olduğunca çok çocuğun bu etkinliklerden yararlanması sağlanmalıdır (Şendurur ve Barış, 2002). Çalgı topluluklarının oluşturduğu orkestralarda verilen eğitimle, öğretme ve yaratma süreçleri içinde bireye önceden belirlenen hedefler doğrultusunda davranışlar kazandırılırken, yapısal, kuramsal, tarihsel, ulusal, uluslararası ve çok kültürlü perspektiflerden yola çıkılarak, aynı zamanda disiplinlerarası bağlantıları kavrayarak oluşturulmuş dağarlar ve benzer bir anlayışla hazırlanmış orkestra konser programları aracılığıyla müziksel iletişimin kurulmasına çalışılmaktadır (Varış, 2007).

Çalgı eğitiminde çocuğa kazandırılması amaçlanan davranışların büyük bir bölümü müziksel etkinliklerle ilgilidir. Bu olgu müziğin doğal yapısından kaynaklanır. Müziğin ilk varoluş sürecinde de eylemin bilgiden önce geldiği bilinmektedir (Uçan, 1997). Çocuğun çalgı üzerindeki başarısı, gösterdiği performansın düzeyine göre şekillenir. Çocuğun çalgısı ile performans göstermesi, yeteneği doğrultusunda yaptığı çalışmalarını ve çalgısına verdiği emeği çevresindeki kişilerle paylaşmasını sağlar. Bu paylaşım, tanıdığı ya da tanımadığı kişiler karşısında çalgı çalması anlamına gelir ki, bu da çocuğun bu cesareti göstermesini gerekli kılar. Topluluk önünde performans sergileyen çocuk, aldığı olumlu eleştiriler ve beğenildiğini belirten alkışlar karşısında olumlu benlik saygısına sahip olabilir. Müzik yeteneğini çalgı çalarak sergileyen çocuk, kendisi ve çevresine yeteneğini ispatlamış olmakta ve böylece benlik saygısı düzeyi yükselmekte, aynı zamanda da yeteneği ile ilgili olumlu özyeterlik algısı geliştirmektedir.

Özyeterlik algısı, bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip başarılı olarak yapma kapasitesine ilişkin kendi yargısıdır. Algılanan yeterliği yüksek olan birey, herhangi bir işi başarmak için, düşük olan bireye oranla daha çok çaba harcamakta, daha ısrarlı davranmaktadır. Ayrıca yüksek özyeterlik algısına sahip birey, herhangi bir şeyi denemekten, yaşantı geçirmekten korkmamakta, olayların üstesinden daha kolay gelebilmektedir (Bandura, 1980, 1986; akt. Senemoğlu, 2005).

Müzik eğitiminde, çalgı başarısının müzikal yeteneğin düzeyine bağlı olması yanında, çocuğun kendi yeteneğinin yeterliğine ilişkin algısı da önem kazanmaktadır. Çalgıya ilişkin müzik yeteneği, fiziksel ve duygusal uygunluk, çalışma süresi ve disiplini, öğretmen ile uyum, çalışma ortamı vb. unsurların yanında, çocuğun bu çalgıyı çalmak için yeterli düzeyde yeteneğe sahip olduğu inancı da çalgı performansını etkilemektedir. McPherson ve McCormick (2006; akt. Özmenteş ve Özmenteş 2008), özyeterlik inancının çalgı performansında en önemli etken olduğu sonucuna varmışlardır. Nielsen (2004; akt. Özmenteş ve Özmenteş 2008), çalgı çalışma sürecinde yüksek özyeterlik inancına sahip öğrencilerin bilişsel taktik kullanımlarının düşük özyeterlik inancına sahip öğrencilere oranla daha etkili olduğunu saptamıştır. Tüm bu bulgular birleştirildiğinde ve özyeterlik inançlarının öğrenme ürünleri ile olan ilişkisi, onları yordama ve biçimleme düzeyi hatırlandığında, müzik yeteneği açısından özyeterlik inançlarının önemi anlaşılacaktır.

Bir topluluk içinde müziksel etkinliklerde bulunmak, çocuğa en az bireysel müzik yapmak kadar olumlu katkılar sağlar. Çocuğun çalgısı ile bir müzik topluluğunda performans göstermesi, müzik öğrenimine ve sosyal gelişimine önemli faydalar getirir. Orkestra, bireylere toplu müzik yapma olanağı sunan bir özelliğe sahiptir. Orkestralarda, toplu olarak bir amacı gerçekleştirme duygusu vardır. Bu amacın gerçekleştirilmesi anında, grup bireylerinin kendi görevlerini yaparlarken, aynı zamanda diğer bireyleri de iyi dinleyip, iyi anlamaları, onlarla paylaşım içerisinde bulunmaları, anlaşılabilir, kaynaşılabilir bir topluluk oluşturmaları gerekir (Uslu, 2006). Çocuğun çalgı performansı ile bir orkestrada yer almasıyla, müzik yeteneği ile ilgili olumlu özyeterlik algısı geliştirebilir, bu da çocuk için müzik yeteneği ve çalışma performansına yönelik bir motivasyon aracı olabilir.

Bu araştırmada ilköğretim okullarında müzik dersinin dışında yürütülen genelde müziksel etkinliklerin, özeldense öğrencilerle yürütülen okul orkestrası çalışmalarının benlik saygısı ve müzik yeteneğine ilişkin özyeterlik algısı üzerinde etkisinin saptanması amaçlanmıştır. Müziksel etkinlikler kapsamında, okul orkestralarında yer alan çocukların müzik yeteneklerine ilişkin özyeterlik algısı ve benlik saygısı düzeyleri ile bu etkinliklere katılan ve katılmayan çocuklar arasında müzik yeteneğine ilişkin özyeterlik algısı ve benlik saygısı düzeylerinde bir farklılaşmanın olup olmadığı incelenmiştir. Öğrencilerin benlik saygısı ve müzik yeteneklerine ilişkin özyeterlik algısı düzeylerinin belirlenmesinin, müzik eğitimcileri için farkındalık yaratacağı düşünülmektedir.

Bu düşüncelerden hareketle, araştırmada ilköğretim okullarında ders dışı müzik etkinlikleri kapsamında yapılan okul orkestrası çalışmalarına katılan ve katılmayan çocukların müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algısı ve benlik saygısı düzeyleri arasındaki farkın saptanması ve benlik saygısı ile müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algısı arasında ilişki olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç etrafında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Müzik etkinlikleri kapsamındaki okul orkestrasında yer alan ve almayan öğrencilerin müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Müzik etkinlikleri kapsamındaki okul orkestrasında yer alan ve almayan öğrencilerin benlik saygıları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Öğrencilerin benlik saygıları ve müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmada tarama modellerinin bir çeşidi olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. İlişkisel tarama modeli ise iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemektedir (Karasar, 1995). Araştırmanın bağımlı değişkenleri benlik saygısı ve müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algısıdır. Bu iki değişkenin müzik etkinliklerine katılan ve katılmayan gruplar arasında fark yaratıp yaratmadığı ve iki değişken arasında ilişki olup olmadığı ile ilgili saptamalara yönelik ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, İstanbul ilinde bulunan özel ilköğretim okullarında okuyan 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma grubunu özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin oluşturmasının nedeni, özel okullardaki müziksel etkinliklerin daha yoğun bir şekilde yürütülmesine bağlı olarak, bu okullardaki müzik öğretmeni mevcudunun fazlalığı, çeşitli çalgıların eğitimlerini veren müzik öğretmenlerinin bulunması ve maddi imkânların daha yeterli oluşudur.

Araştırma grubu, TED İstanbul Koleji (n=32) ve Özel Şişli Terakki İlköğretim Okulu'nda (n=45) öğrenim gören 40'ı (%52) kız, 37'si (%48) erkek toplam 77 öğrenciden oluşmaktadır. 77 öğrencinin 17'si (%22.07) 5. sınıf, 19'u (%24.67) 6. sınıf, 19'u (%24.67) 7. sınıf ve 22'si (%28.57) 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerdir. Her iki okulda da müzik dersinde, dersin toplu işlenişinin yanı sıra, çeşitli çalgıların eğitimi verilmekte, ses ve çalgı toplulukları ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Müzik dersinin işleniş her iki okulda da birbirine denk olmakla birlikte, TED İstanbul Koleji'nde öğrenim gören öğrenciler müzik dersinin dışında yürütülen okul orkestrası çalışmalarına katılmaktadırlar. Bu çalışmalara katılan öğrenciler, çalgı eğitimlerini ilköğretim müzik dersi programı dâhilinde almakta, beklenen seviyeye geldikten sonra, orkestra çalışmalarına katılabilmektedirler. Bu çalışma kapsamında haftada iki saat süresince, orkestra için belirlenen repertuar çalışılmaktadır. Tüm öğretim yılı boyunca çalışılan repertuar, öğrenim yılı içinde çeşitli konserler aracılığıyla öğrenciler tarafından sunulmaktadır. Özel Şişli Terakki İlköğretim Okulu'nda öğrenim gören öğrenciler, kişisel bilgi formunda müzik dersi dışında herhangi bir müzik etkinliğine katılıp katılmadıkları ile ilgili sorulara olumsuz yanıt veren öğrenciler arasından seçilmiştir. Bu öğrenciler müzik dersinde çalgı eğitimi almakta, diğer okulun öğrencileri gibi eğitim süreci devamında beklenen seviyeye gelmektedirler. Fakat bu okulda öğrenim gören öğrenciler ders dışında yapılan toplu çalgı eğitimi kapsamında herhangi bir müzik etkinliğine katılmamışlardır. Bu çalışmada araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin arasındaki fark, her iki grubun da müzik dersini aynı şekilde almış olmasının yanında, bir grubun ders dışı etkinliklerde de yer almış olmasıdır.

Ölçme Araçları

Araştırmanın verileri Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri, Müzik Yeteneğine İlişkin Özyeterlik Ölçeği ile toplanmıştır.

Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri: Araştırmada öğrencilerin benlik saygılarının belirlenmesi için Coopersmith tarafından geliştirilen ve Pişkin (1996) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri kullanılmıştır. Ölçek toplam 58 maddeden oluşmakta ve yaklaşık 10-15 dakikada yanıtlanabilmektedir. Ölçekten beş alt ölçeğe ilişkin puanlar ile benlik saygısına ilişkin toplam puan elde edilmektedir. Alt ölçekler, genel benlik saygısı (26 madde), sosyal benlik saygısı (8 madde), aile ve eve ilişkin benlik saygısı (8 madde), okul-akademik benlik saygısı (8 madde) ve yalan (8 madde) olarak ifade edilmiştir. Yalan alt ölçeğinde yer alan maddeler, benlik saygısını değil, kişilerin savunucu tutumlarını ölçmek için konulmuştur ve toplam puana dâhil edilmemektedir. Bu nedenle alt ölçek olarak analizlere de dâhil edilmemektedir. Ölçek maddeleri evet-hayır türünde yanıtlanmaktadır. Ölçekteki yalan alt ölçeğine ait 8 madde atıldığında geriye kalan 50 maddeden maksimum alınabilecek benlik saygısı puanı 50'dir. Ölçeğin ayrıca 25 maddelik kısa formu da vardır (Çevik, 2007). Bu çalışmada öğrencilerin benlik saygısı düzeyi toplam ölçek üzerinden belirlenmiş, alt ölçeklerin, araştırmanın diğer değişkeni olan müzik yeteneğine ilişkin özyeterlik algısı ile karşılaştırılması araştırmanın dışında bırakılmıştır. Bireyin sahip olduğu benlik saygısı düzeyinin, müzik yeteneğini ve bu yeteneğine olan özyeterlik algısını belirlemede önemli bir faktör olduğu, ayrıca bireyin müzik yeteneğine olan inancının benlik saygısına öncülük edeceği düşüncesiyle, benlik saygısı düzeyi çalışmada bütün olarak ele alınmıştır.

Coopersmith, envanterin test-tekrar-test güvenilirlik katsayısını .88 (5 hafta arayla) ve .70 (3 yıl arayla) bulmuştur. Yine Coopersmith, envanterin Kuder-Richardson güvenilirlik katsayısını kızlar için .91 ve erkekler için .80 olarak bulduğunu belirtmektedir. Kimball (1973) aracın iç-tutarlık katsayısını bulmak için Kuder-Richardson-20 formülünü kullandığı araştırmasında, 4.sınıf öğrencileri için .92, yedinci sınıf öğrencileri için ise .89 düzeyinde güvenilirlik katsayıları bulmuştur (Akt. Pişkin,1997). Ölçeği ilk kez Türkçeye çevirerek ülkemizde uygulayan kişi Özoğul'dur (1988; akt. Pişkin, 1997). Söz konusu araştırmacı ilkökul 4. ve 5. sınıfta okuyan 120 öğrenci üzerinde yaptığı incelemede aracın güvenilirlik katsayısını .77 olarak bulmuştur. Pişkin (1996), lise 3. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmasında envanterin güvenilirliğini saptamak amacıyla hem Kuder-Richardson-20 formülünü hem de test yarılama yöntemini (içtutarlık katsayısı) kullanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre Coopersmith Özsaygı Envanteri'nin KR-20 katsayısı .76 ve iç-tutarlık katsayısı .76 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgular Coopersmith Benlik Saygısı Envanterinin güvenilir ve geçerli bir araç olduğunu göstermektedir (Çiğdemoğlu, 2006). Bu araştırmada Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri için yapılan güvenilirlik çalışmasında, tüm ölçek için Cronbach alfa değeri .85 (Spearman-Brown: 83, Guttman: 82) olarak saptanmıştır.

Müzik Yeteneğine İlişkin Özyeterlik Ölçeği: Özmenteş ve Özmenteş (2008) tarafından Müzik Yeteneğine İlişkin Özyeterlik Ölçeği'nin maddeleri, müzik eğitimi alanından Self-Esteem of Musical Ability (Schmitt, 1979; akt. Özmenteş ve Özmenteş, 2008) ve Müzik Yeteneğine İlişkin Özgüven Ölçeği ($\alpha = .87$) (Özmenteş, 2004; akt. Özmenteş ve Özmenteş, 2008) adlı ölçekler incelenerek oluşturulmuştur. Ölçekte 20 madde yer almakta, maddelerin 16'sı olumlu, 4'ü olumsuz ifade içermektedir. Ölçekte "Müzikteki başarıyı en fazla yeteneğime borçluyum", "Kalabalık ortamlarda müzik yeteneğimi sergilemekten çekinmem", "Müzik konusunda yetenekli olduğumu düşünmem" gibi ifadeler yer almaktadır. Ölçek tek faktörden oluşmaktadır ve Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .90'dır. Ayrıca ölçeğin iki yarı güvenirliliği Spearman Brown formülüne göre hesaplanmış ve r: .90 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada Müzik Yeteneğine İlişkin Özyeterlik Ölçeği için yapılan güvenilirlik çalışmasında, tüm ölçek için Cronbach Alpha değeri .95 (Spearman-Brown: 94, Guttman: 94) 'dir.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf ve müzik dersi dışında herhangi bir müzik etkinliğine katılıp katılmama durumları ile ilgili soruları içeren bir form hazırlanmıştır.

İşlem

Araştırmanın verileri Pearson Korelasyon Analizi ve *t*-testi ile analiz edilmiştir. Bu analizlerden önce grupların normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov Smirnov testiyle incelenmiş, test sonucunun anlamsız bulunmasıyla parametrik analiz tekniklerinin kullanılmasına karar verilmiştir. Müzik etkinlikleri kapsamındaki okul orkestrasında yer alan ve almayan öğrencilerin müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algısı ve benlik saygısı puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığının belirlenmesine yönelik *t*-testi yapılmıştır. Benlik saygısı ve müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algısı arasındaki ilişkinin saptanması için de Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılan tüm istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiş, araştırmanın verileri SPSS 12.0 paket programı ile analiz edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın 1. alt problemi müzik etkinlikleri kapsamındaki okul orkestrasında yer alan ve almayan öğrencilerin müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır? şeklinde oluşturulmuştur. Grupların müzik yeteneğine yönelik özyeterlik puanları arasındaki fark ilişkisiz grup *t*-testi ile belirlenmiş, bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Müziksel Etkinliklere Katılma Durumlarına Göre Grupların Müzik Yeteneklerine Yönelik Özyeterlik Puanları Arasındaki Farkın Belirlenmesine Yönelik Yapılan İlişkisiz Grup t-Testi Sonuçları

Gruplar	n	x	ss	t
Müziksel etkinliklere katılanlar	32	47.72	5.18	2.861**
Müziksel etkinliklere katılmayanlar	45	37.44	7.23	

** $p < .01$

Tablo 1’de görüldüğü gibi, yapılan ilişkisiz grup *t*-testi sonucunda; müziksel etkinliklerde yer alan ve almayan öğrencilerin müzik yeteneğine yönelik özyeterlik puanları arasında istatistiksel olarak .01 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Müziksel etkinliklere aktif olarak katılan, okul orkestrasında yer alan öğrencilerin, müziksel etkinliklere katılmayan öğrencilere göre müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algılarının çok daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın 2. alt probleminde müzik etkinlikleri kapsamındaki okul orkestrasında yer alan ve almayan öğrencilerin benlik saygıları arasında anlamlı bir fark var mıdır? sorusuna cevap aranmıştır. Grupların benlik saygısı puanları arasındaki fark ilişkisiz grup *t*-testi ile belirlenmiş, bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Müziksel Etkinliklere Katılma Durumlarına Göre Grupların Benlik Saygısı Puanları Arasındaki Farkın Belirlenmesine Yönelik Yapılan İlişkisiz Grup t-Testi Sonuçları

Gruplar	n	x	ss	t
Müziksel etkinliklere katılanlar	32	79.94	14.65	4.448***
Müziksel etkinliklere katılmayanlar	45	63.65	16.62	

*** $p < .001$

Tablo 2’de görüldüğü gibi, yapılan ilişkisiz grup *t*-testi sonucunda; müziksel etkinliklerde yer alan ve almayan öğrencilerin benlik saygısı puanları arasında istatistiksel olarak .001 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Müziksel etkinliklere aktif olarak katılan, okul orkestrasında yer alan öğrencilerin, müziksel etkinliklere katılmayan öğrencilere göre benlik saygısı düzeylerinin çok daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın 3. alt probleminde öğrencilerin benlik saygıları ve müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algıları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına yönelik Pearson Korelasyon Analizi yapılmış, bulgular Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3

Öğrencilerin Müzik Yeteneklerine Yönelik Özyeterlik Puanları İle Benlik Saygısı Puanlarının Korelasyon Analizi

Benlik Saygısı Puanı	
Müzik Yeteneğine Yönelik Özyeterlik Algısı Puanı	$r = .409^{****}$

**** $p < .001$

Tablo 3’de görüldüğü gibi, öğrencilerin müzik yeteneğine yönelik özyeterlik puanları ile benlik saygısı puanları arasında .001 düzeyinde olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda, müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algısı ve benlik saygısı düzeyi arasında pozitif ilişki olduğu söylenebilir. Müzik yeteneğine yönelik yüksek özyeterlik algısı geliştiren bireyin, aynı zamanda kendisine yönelik yüksek benlik saygısı geliştirdiği de söylenebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu bölümde araştırmanın sonuçları alt problemlerin sırasına göre verilmiş ve tartışılmıştır. Araştırmanın 1. alt problemi ile ilgili elde edilen bulgular, müziksel etkinlikler kapsamında yer alan okul orkestrasına katılan öğrencilerin müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algısı düzeylerinin, bu tür müziksel etkinliklere katılmayan öğrencilerin müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algısı düzeylerine göre, müziksel etkinliklere katılan öğrencilerin lehine olumlu yönde anlamlı düzeyde farklı olduğu yönündedir. Araştırmada müziksel etkinliklere katılan öğrenciler, ilköğretim okulu müfredat programında yer alan müzik dersinin yanında, haftada iki saat olmak üzere düzenlenen okul orkestrası çalışmalarına katılmaktadırlar. Bu çalışmalara katılan öğrenciler, birlikte müzik yapma, çoksesli müzik seslendirme, konser hazırlıkları, konser performansı, topluluk önünde performans gösterme vb. ile ilgili çeşitli deneyimler elde etmektedirler. Bu araştırmanın bulguları, müziksel etkinliklere katılan öğrencilerin müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algılarının, etkinliklere katılmayan öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğunu göstermiştir. Bandura (1997), bireyin etkinliklerinin seçimini, güçlükler karşısındaki sebatını, çabalarının düzeyini ve performansını özyeterlik algısı düzeyi ile ilişkilendirmiş ve bir durumla ilgili özyeterlik algısı yüksek olan bireylerin, bir işi başarmak için büyük çaba gösterdiklerini, olumsuzluklarla karşılaştıklarında kolayca geri dönmediklerini, ısrarlı ve sabırlı olduklarını belirtmiştir. Bu açıdan, özyeterlik algısı eğitimde üzerinde durulması gereken önemli etkenlerden biridir. Müzik eğitimi sürecinde de, çocuğun yetenek düzeyinin ve çalışma alışkanlıklarının yanı sıra, müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algısı düzeyinin de müzikal başarısını etkilediği söylenebilir. Özmenteş ve Bilen (2005)’in çalışmasında, Dalcroze Eurhythmics öğretiminin müzik yeteneğine ilişkin özgüven üzerinde geleneksel müzik öğretimine göre anlamlı düzeyde daha etkili olduğu görülmüştür. Kocabaş (2001)’in aktardığına göre, Austin ve Svengalis tarafından yapılan araştırmalar, müzik etkinliklerine ve müzik yarışmalarına katılmanın müzikte benlik kavramını olumlu bir şekilde arttırdığını ortaya koymuştur. Bebek (2007) tarafından yapılan araştırmada, ders dışı müziksel etkinliklere katılan öğrencilerin beklenen müziksel davranış ve yaşantı değişikliğini diğer öğrencilere göre daha fazla gösterdikleri saptanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, bu çalışmaların bulguları ile tutarlık göstermektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin bulgular, müziksel etkinlikler kapsamında yer alan okul orkestrasına katılan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin, bu tür müziksel etkinliklere katılmayan öğrencilerin benlik saygısı düzeylerine göre, müziksel etkinliklere katılan öğrencilerin lehine olumlu yönde anlamlı düzeyde farklı olduğu yönündedir. Balat ve Akman (2004)’in aktardığına göre, Coleman ve Hendry, yüksek benlik saygısına sahip olan bireylerin mutlu, sağlıklı, üretken ve başarılı olmak için eğilim gösterdiklerini, güçlükleri yenmek için daha uzun süre çaba harcadıklarını, Kassin ise düşük benlik saygısına sahip bireylerin başarısızlığı bekleme, daha az gayret gösterme gibi özellikler sergilediklerini ve başarısız olduklarında kendilerine değersiz ve yeteneksiz gibi suçlamalarda bulunabileceklerini belirtmişlerdir. Kocabaş (2001)’in yaptığı araştırmada, müzik öğretiminin, öğrencilerin müzik dersinde, kendilerine ilişkin duygu, inanç, tutum, algı ve davranışları üzerinde olumlu etkiler bırakarak benlik saygısını arttırdığı saptanmıştır. Barış (2002) müzik eğitimi alan ve almayan lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerini incelemiş, araştırmanın sonucunda iki grup karşılaştırıldığında, müzik eğitimi alanın, öğrencilerin benlik saygısı puanları üzerinde olumlu yönde farklılığa neden olduğunu bulmuştur. Ayrıca okul dışı müzik etkinliğine katılıp katılmama durumunun her iki grupta da benlik saygısı puanları üzerinde olumlu yönde anlamlı bir farklılığa neden olduğu tespit edilmiştir. Deniz ve Azeri (2006), mesleki müzik eğitimi alan ve almayan lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, konservatuar öğrencilerinin genel lise öğrencilerine göre

daha olumlu benlik saygısına sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Yağışan, Sünbül ve Yücalan (2007) tarafından yapılan araştırmada Müzik Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin benlik saygıları ve denetim odakları incelenmiş, öğrencilerin benlik saygılarının genel olarak olumlu bir dağılım gösterdiği saptanmıştır. Müzik eğitiminin benlik saygısı üzerindeki etkilerinin incelendiği bir araştırmada, müzik eğitimi ile benlik saygısı düzeyinin arttığı, çocukların ve gençlerin duygusal ve sosyal gelişimde ölçülebilir olumlu sonuçların ortaya çıktığı tespit edilmiştir (akt. Yağışan, Sünbül ve Yücalan, 2007). Bebek (2007) tarafından yapılan çalışmada, müzik öğretmenlerinin müziksel etkinliklere katılan öğrencilerin gösterdikleri kişisel davranış değişikliklerine ilişkin olumlu görüş bildirdiklerini belirtmiştir. Bu araştırmanın bulguları da, literatür bulguları ile paralellik göstermektedir. Tüm bu bulgulara dayanarak, bireyin müziksel etkinliklere katılmasının, kendini gerçekleştirme, kendini kabul ve benlik saygısı üzerinde olumlu etkiler bıraktığı söylenebilir.

Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin bulgular incelendiğinde, müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algısı ile benlik saygısı arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algısı ile benlik saygısı düzeyinin karşılaştırıldığı başka bir araştırmaya rastlanmadığından, bu araştırmanın sonuçlarını birebir destekleyecek bir bulgu da bulunmamaktadır. Bu konu ile ilgili olarak araştırmacılar ilköğretim çağındaki çocukların müziksel etkinliklerde yer almalarının, özellikle de enstrüman çalmalarının, benlik saygılarının daha net bir şekilde oluşmasını ve özgüven, kendini ifade etme konularında çok daha olumlu gelişmeler sağladığını belirtmektedirler (Çilden, 2001; Özmenteş, 2005; Şen, 2006).

Araştırmanın bulguları doğrultusunda şu öneriler sunulabilir:

1. İlköğretim okullarında müzik dersinin yanında, ders dışı müzik etkinlikleri düzenlenebilir. Öğrencilerin müzik yetenek düzeyleri tespit edilerek, ders dışı müzik etkinliklerine yönlendirilebilir. Okulda bu tür etkinlikler mevcut değilse, özel müzik eğitimi veren kurumlardan yararlanılabilir.

2. Farklı bir örneklem grubu üzerinde konu ile ilgili araştırmalar yapılabilir. Özel ilköğretim okullarında ve devlet okullarında öğrenim gören öğrencilerin benlik saygıları ile müzik yeteneklerine yönelik özyeterlik algıları karşılaştırılabilir. Konu ile ilgili benzer bir çalışma da ergenlik dönemindeki öğrenciler (lise ve üniversite düzeyi) üzerinde gerçekleştirilebilir.

3. Yapılacak yeni çalışmalarda, öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri ile müzik yeteneğine yönelik özyeterlik algıları, ailenin eğitimi ve sosyo-ekonomik düzeyi, cinsiyet, yaş vb. değişkenler yönünden incelenebilir.

4. Müzik etkinliklerinin benlik saygısı üzerindeki etkilerinin inceleneceği deneysel bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Balat, G. U., Akman, B. (2004). Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 175-183.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bariş, D. A. (2002). *Müzik eğitimi alan ve almayan lise öğrencilerinin benlik tasarımı düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bebek, F. (2007). *İlköğretimde ders içi ve ders dışı müziksel etkinliklerin öğrenci ve öğretmenlerin müziksel davranış ve yaşantılarına etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çetin, C. N. (2008). *İlköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin ana-baba tutumları ve özsaygı ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çevik, G. B. (2007). *Lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

- Çiğdemoglu, S. (2006). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin akran baskısı, özsaygı ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin okul türlerine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çilden, Ş. (2001). Müzik, çocuk gelişimi ve öğrenme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 1-8.
- Çuhadar, H. (2006, Nisan). *Müziksel zekâ*. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu'nda sunulan bildiri. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.
- Deniz, J. ve Azeri, S. (2006). Mesleki müzik eğitimi alan ve almayan lise öğrencilerinin benlik kavramlarının incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 23, 99-106.
- Doğru, N., Peker R. (2004). Özsaygı geliştirme programının lise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 315-328.
- Eskioğlu, I. (2003, Ekim). *Müzik eğitiminin çocuk gelişimi üzerindeki etkileri*. Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- İnanç, B. Y., Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik kuramları* (1. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi* (7. baskı). Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Kocabaş, A. (2001). The effects of cooperative learning on students' self-concept: An application on fifth graders students in music education. *Interkulturel*, 1(2), 241-251.
- Özmenteş, S. (2005). Müzik eğitiminin boyutları ve çalgı eğitimi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (9).
- Özmenteş, G. ve Bilen, S. (2005). Dalcroze eurhythmics öğretiminin müziksel beceriler, müzik dersine ilişkin tutumlar ve müzik yeteneğine ilişkin özgüven üzerindeki etkileri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), 87-102.
- Özmenteş, G. & Özmenteş, S. (2008, Mayıs). *Müzik yeteneğine yönelik özyeterlik ölçeğinin geliştirilmesi*. 1. Ulusal Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Kongresi'nde sunulmuş bildiri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Pişkin, M. (1996). *Self-esteem, locus of control and academic achievement of secondary school children both in England and Turkey*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Leicester, İngiltere.
- Pişkin, M. (1997). Türk ve İngiliz lise öğrencilerinin benlik saygısı yönünden karşılaştırılması. *III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları Kongre Kitabı*. Adana: Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayını.
- Pişkin, M. (2003). Özsaygı geliştirme eğitimi. Y. Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde Rehberlik içinde* (95-123). Ankara: Nobel Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim* (12. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şen, Y. (2006). Okul öncesi dönemde, çocuğun gelişiminde müziğin önemi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 337-343.
- Şendurur, Y. ve Barış, D. A. (2002). Müzik eğitimi ve çocuklarda bilişsel başarı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 165-174.
- Uçan, A. (1997). *Müzik eğitimi* (2. baskı). Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları.
- Uslu, M. (2006). Türkiye'de çalgı eğitiminin yaygınlaştırılmasında ve geliştirilmesinde çoksesli müzik eğitimi görüşü. *Müzik ve Bilim Dergisi*, 5.
- Variş, Y. A. (2007). *Eğitim fakülteleri müzik eğitimi anabilim dalları orkestra ve yönetimi dersi öğretim sürecinin betimlenmesi ve değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yağışan, N., Sünbül, A. M., Yücalan, Ö. B (2007). Müzik bölümü öğrencilerinin benlik imgeleri ve denetim odaklarının incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (1), 243-262.